

AUTENTICITATEA ȘI GENUL (AUTO)BIOGRAFIC: COMPLEXITATE ȘI POLIVALENȚĂ CONCEPTUALĂ

Svetlana MELNIC

Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți

Abstract: *The starting point of this study is the history review of the concept of “authenticity”, starting from the systematic observation that places “authenticity” in an area adjacent to the research of the equally multidisciplinary concept of “identity”. The article offers a brief review of the historical origins of the conceptual evolution of the “self”, which, in the context of sociocultural influences, shaped the value horizon of “authenticity”. This study will also draw the connections between the meanings of the concept of “authenticity”, transcending the boundaries of the literary studies, offering a holistic, interdisciplinary approach*

to the concept. By paying close attention to the variety of connotations that make up the concept of "authenticity", as well as the variety of projects and theoretical objectives followed by it, navigating the literature of authenticity also imposed scrupulous distinctions between these various meanings.

Key-words: *authenticity, identity, self, autobiography,*

Punctul de pornire al acestui studiu îl constituie trecerea în revistă a istoriei conceptului de „autenticitate”, deplasându-ne de la observația sistematică care așează „autenticitatea” într-o zonă limitrofă cercetării conceptului deopotrivă multidisciplinar al „identității”. „Autenticitatea”, în accepțiunea criticii literare românești, definește demersul studiilor etice, psihologice, filosofice, etnologice, religioase, politice, sociologice și literare derivate din multitudinea decorurilor interioarele conceptului abordate în spațiul francez, german, italian, spaniol. Din aceste considerente, vom încerca să revizuiam originile istorice ale evoluției conceptuale ale „sinelui”, care, în contextul influențelor socioculturale au modelat orizontul valoric al autenticității, să trasăm legăturile dintre accepțiunile conceptului de „autenticitate”, depășind granițele studiilor literare, oferind o viziune holistică, interdisciplinară studiului.

Toate noțiunile de „autenticitate” se referă, într-o oarecare măsură, la semnificația principală a termenului „autentic”, care este aplicat fie într-un sens uzual al „originii sau al autorității indiscutabile”, fie în sensul mai puțin frecvent al „fidelității față de original” sau „al reprezentării fiabile și exacte”. Totuși, o scurtă privire asupra conotațiilor istorice oferă o gamă mai largă de semnificații. Grecesul „authentikos” derivă din substantivul „authentes” (făcător, maestru), care este construit din două părți – *autos*(sine) și *entes* (lucrător, făcător, ființă) – ceea ce însemna „autoritar”. Semantica conceptului se deplasează cu ușurință spre sensul modern al acestuia care implică și ideea de „veridic/autentic”.

Unul dintre termenii fundamentali din cadrul existențialismului – autenticitatea - implică literalmente concepte precum *credibilitatea*, *precizia* și *validitatea*. Secolele de sedimentări semantice a conceptului de „autenticitate” generează diferite interpretări a termenului, semantica acestuia cuprinzând noțiuni ca *originalitate* (stăpânirea unei existențe istorice, posedarea unei origini, rădăcini, proveniențe), *realitate* (opusul ficțiunii, artificialului), etc. Ceea ce marchează filosoful Theodor W. Adorno în „Jargonul autenticității” este circularea conceptului de

„autenticitate” în cercurile intelectuale cu mult înainte de publicarea lucrării „Ființă și timp” de Martin Heidegger, atunci când existențialistul german folosește „autenticitatea” în contextul unei ontologii existențiale drept un termen consacrat filozofic (Adorno 1973: 5). Autenticitatea atribuită unui individ sau autenticitatea individuală, trezește, în cele din urmă, controverse reflecții în cercetarea filozofică. Acest lucru se datorează, în mare parte, faptului că atunci când se vorbește despre „autenticitate”, aceasta este așezată într-o zonă de intersecție cu alte concepte similare atribuite unei identități, precum *sinceritatea* și mai ales, *autonomia*. Prin atenția acordată varietății de semnificații din care se alcătuiește conceptul de „autenticitate”, deopotrivă cu varietatea de proiecte și obiective teoretice urmate de către acesta, navigarea literaturii de autenticitate implică realizarea unor distincții scrupuloase între aceste variate semnificații. Cu toate acestea, uneori, o analiză de sinteză, de integrare a mai multor semnificații într-un singur studiu, este o modalitate eficientă de a întregi o imagine conceptuală care poate rămâne altminteri incompletă. Interpretările devin mai complicate atunci când autenticitatea este întrebuințată drept o caracteristică etică, atribuită agenților umani în răspunsul la întrebări de tipul: Cum este să fii tu însuși sau să fii unul cu tine însuși? Orice reflexie cu privire la „cine suntem cu adevărat” dezvăluie o multitudine de puzzle-uri raportate la metafizică, semantică și epistemologie. Într-un sens simplu, a fi tu însuși este inevitabil, întrucât ori de câte ori plămădești un gând, o decizie sau acționezi într-un anumit fel, te identifici cu subiectul acelor gânduri, decizii și acțiuni. În acest context, autenticitatea se suprapune identității personale și implică o omogenitate între ceea ce *constituie* ființă și ceea ce *pretinde că constituie* această ființă.

Dintr-o perspectivă conceptuală distinsă, filosoful Charles Taylor schițează „autenticitatea” ca și un ideal etic de autorealizare, acea *autonomie* a individului de a acționa într-o manieră mai complexă și mai integrată în numele unui ideal mai palpabil, mai viu (Taylor 2003: 22). E de remarcat că sfârșitul secolului al XVIII-lea s-a dovedit a fi unul de răscruce în fundamentarea conceptului de „autenticitate”, cuprinzând forme anterioare ale individualismului, cum ar fi individualismul raționalității dezangajate, inițiat de René Descartes, în care miza se face pe responsabilitatea individuală a fiecăruia, idee susținută de autorul Charles Taylor în acreditarea autenticității drept autonomie. În continuare,

autenticitatea cercetată din această perspectivă constituie o primă problemă asupra căreia se oprește și autorul Somogy Varga în recenta sa lucrare. Autorul relevă ambiguitățile autenticității, cercetează tipic, e interesat de o altă capacitate dincolo de autonomie sau de autorealizare, și anume de orientare, în ceea ce privește distincția dintre angajamentele, principiile, dorințele sau sentimentele personale periferice și de bază, care merită cu adevărat urmate (Varga 2012: 22).

Un alt element etic remarcat de autorul Somogy Varga este legat de faptul că autonomia *morală* formulată inițial de Immanuel Kant se limitează la aspecte legate de responsabilitatea morală și se referă la impunerea unei legi morale asupra propriei personalități, în timp ce autonomia *personală* îndeamnă spre o viață guvernată de motivații și acțiuni proprii care nu sunt produse de forțe externe manipulative. Preocupat de explorarea nișelor referențiale ale autenticității, autorul observă că acest concept este mult mai vast decât un subiect în dezbaterile filosofice, etice, psihologice sau morale. Într-adevăr, pentru a înțelege pe deplin semnificația conceptului de *autenticitate*, nu ar trebui să limităm cercetarea acestuia doar în aceste domenii. Pe lângă faptul că este un subiect de filosofie, autenticitatea este un ideal omniprezent, o modalitate de a conceptualiza practica *sinelui* întru realizarea unei vieți destoinice.

Orientările etice care dezvoltă ideea autenticității și autonomiei morale cercetează coincidențe dintre comportamentul și principiile etice și reconcilierea acțiunilor și a rațiunii care implică distanțarea de impulsurile imediate, interioare. Dimpotrivă, o etică a autenticității nu consideră drept comportament corect dorința de a respecta aceste principii, ci implică o relație personală cu aceste principii. Aceasta fiind și una dintre mizele cele mai captivante pe care și le propune Charles Taylor atunci când constată că autenticitatea implică un „limbaj de rezonanță personală (Taylor 2003: 89) în care există un înalt simț al individualității, care nu poate fi redat cu ajutorul vocabularului autonomiei morale. Perspectiva cultural-etică prezentată de autor, conceptualizează autenticitatea drept un proces legat de formarea de semnificații individuale și colective și ne oferă cheia de înțelegere a revelației *sinelui* prin dialogul moral cu ceilalți. Cum să înțelegem scenariul lui Charles Taylor în crearea unui *sine autentic*? Răspunsul ne obligă să revenim la proiectul respins de filosof conform căruia autonomia și autodeterminarea sunt suficiente pentru a atesta

autenticitatea. Demersul rațional argumentează relevanța stabilirii unei versiuni postmoderne a existenței prin „orizonturi ale semnificației” (Taylor 2003: 66) în convingerea că indivizii își zidesc *sinele autentic* în numele a ceea ce este semnificativ și util pentru societate.

Alessandro Ferrara își propune să aducă o soluție a problemelor pe care le relevă, tratând *autenticitatea* drept ideal, însă, spre deosebire de Charles Taylor, el este interesat de aspectele sociale și filosofice ale relației dintre autenticitate și validitate, punctul său de vedere axându-se pe raționamentul moral care evoluează din convenția istorică contextuală a existențialismului. Tocmai de aceea, lucrarea lui Alessandro Ferrara propune o abordare distinctă a literaturii *autenticității*, care poate fi de ajutor în reconstruirea unei înțelegeri contemporane a normativității, poate fundamenta un nou ideal al valabilității universale, legat în cele din urmă de modelul unicității exemplare sau singularității iluminante asociate până acum cu *estetica*, congruența unei lucrări de artă potrivit modelate (Ferrara 1998: 10). Autenticitatea este, prin urmare, catalogată de autor drept *congruența sinelui* a unei identități individuale, colective sau simbolice care oferă o nouă valabilitate universală, mizată mai degrabă pe excepționalitate decât pe generalitate. Calea spre o devenire autentică este constituită dintr-o negociere a experiențelor, sentimentelor și ideilor vieții, o trăire deslușită în viața interioară a individului, laolaltă cu valorile și aspirațiile acestuia. Deciziile etice pentru care se optează sunt importante, dar acestea nu exprimă unicitatea individualității subiectului, fiind doar o serie de provocări, care trebuie depășite în interesul unei congruențe a sinelui. Autorul optează pentru un echilibru dintre estetic și etic, dintre analizele structurilor literare și comentariul teoretic, subliniind importanța realizării propriului mod uman de a fi și de se apăra împotriva constrângerilor societății conformiste. Partea semnificativă a tradiției autenticității este sintetizată de Alessandro Ferrara în istoria etimologică a termenului grecesc „*authentikós*”, derivat din „*eutón*” și „*theto*”, unde „*theto*” este legat etimologic de conceptul de „*teză*”. Deci „autentic” se referă la individul care își afirmă o „*poziție*” sau se evidențiază precum o „*teză*” (Ferrara 1998: 15). Spre deosebire de modelul biologic de descoperire și cultivare a ceea ce există deja sub o carapace a valorilor conformiste sociale, această construcție accentuează autenticul ca parte a înfățișării individului în lumina provocării etice, a unei „*congruențe*” sau integrități individuale bine

formate.

David Hume vorbește despre autenticitate ca fiind calitatea originalității sau realitatea derivării, subliniind modalitatea prin care oamenii creează asociații și obiceiuri mentale destinate interpretării lumii înconjurătoare. În studiul său publicat pentru prima dată în 1740, filosoful scoțian se aventurează să afirme că „restul omenirii, nu este altceva decât un pachet sau o colecție de percepții diferite, care se succed reciproc cu o rapiditate de neconceput și sunt într-un flux și mișcare perpetuă” (Hume 2009: 396). În același timp, autorul susține că indivizii își construiesc noțiunea de *sine* prin relațiile lor sociale, și subliniază diferențele dintre autenticitatea indivizilor, certificate prin acțiunile virtuozose întreprinse cu scopul de a se conforma eticii sociale versus comportamentului virtuos destinat onorării propriei moralități, indiferent de standardele societății. În mod similar, potrivit lui Erich Fromm (Fromm 1941), iluminarea individuală și gândirea critică sunt apreciate drept condiții determinante pentru un comportament autentic, chiar și în cazurile în care comportamentul ar putea corespunde cu așteptările societății. Atât opiniile lui David Hume, cât și ale lui Erich Fromm, care oferă o explicație a modului în care un individ ar putea fi considerat autentic în urma integrării depline a valorilor societății în sine, diferă de accentul pus de Jean-Paul Sartre asupra autenticității, care propagă o independență totală de societate. Viziunea larg cunoscută a lui Jean-Paul Sartre referitoare la autenticitate este că o persoană poate fi considerată *autentică* dacă îndeplinește două condiții: „este conștientă de acțiunile sale și acceptă responsabilitatea pentru aceste acțiuni” (Heter 2006 :27).

Studiile de istorie a filosofiei se impun prin posibila distincție făcută de Socrate între autenticitate și inautenticitate, atunci când filosoful a invocat dicteul „Cunoaște-te pe tine însuți”, inscripție în Templul lui Apollo la Delphi. În mod similar, lucrarea lui Augustin și a lui Seneca presupune această distincție, dintre ceva interior, care este oarecum mai veritabil și „superior” și ceva exterior, care este fals. Ilustrativ este că Socrate creează o distincție între subiectivitate și lume, mult mai târziu aceste observații vor fi transformate și secularizate împreună cu concepția care stă la baza sinelui și a vocației revelării idealului moral al sincerității, care marchează un pas crucial în percepția actuală a autenticității. Mai târziu, în același context, alți filozofi precum Jacob Golomb, Jean-Paul Sartre vor susține că indivizii

ar putea cel mai bine să înțeleagă autenticitatea prin trăirea neautenticității. Jean-Paul Sartre examinează profund semnificația existenței degajate, prezentând personaje care suferă de neautenticitate ca urmare a conflictelor interioare rezultate în urma presiunilor sociale. Autorul confirmă incapacitatea de a acționa în mod autentic fără a avea un comportament liber. Søren Kierkegaard susține aceeași viziune critică asupra responsabilității societății pentru formarea unor indivizi *neautentici*.

Autenticitatea este adesea conceptualizată drept o privire spre *sinele interior*, experimental, individual, care eventual suferă sau nu din cauza alienării față de adevăratul său nucleu, față de cerințele și așteptările societății în relație cu acesta, comportament denaturat care nu ar reflecta autentică și profunda sa misiune. Filozofii au explorat intens subiectul „ființei” sau ceea ce înseamnă „a fi”, dezacordurile legate de natura „ființei” influențând interpretările ulterioare ale autenticității, în special în ceea ce privește experiența fenomenologică de a fi autentic. Anii 1640 au accentuat relevanța judecății umane în înțelegerea promotorului filosofiei moderne, René Descartes, a esenței existenței individului, argumentul fiind că subiectivitatea este un aspect inerent și activ al vieții.

Relevant, în această privință, este și studiul lui Lionel Trilling „Sincerity and Authenticity” care urmărește apariția unei noi idei morale în literatura engleză a secolului al XV-lea. Reflectând asupra tematicii de auto-înstrăinare, această literatură marchează începutul unei conștientizări de *sine*, separate de comportamentul exterior al individului. Autorul face legătură dintre viața morală a Europei, care oferă un element, o stare sau o calitate nouă a „sinelui” pe care o numește *sinceritate* (Trilling 1972: 2). Sinceritatea nu este în mod esențial o virtute personală, ci mai degrabă una socială. Obiectivul acesteia este de a evita să fie falsă pentru ceilalți prin virtutea faptului că este adevărată față de sine. Cu alte cuvinte, sinceritatea se referă la *sine* în manifestarea exterioară a acestuia în domeniul social și, prin urmare, poate fi pusă la încercare prin examinarea faptului dacă acțiunile unei persoane se potrivesc de fapt cu declarațiile publice făcute. „A fi sincer”, în acest caz, este omogen cu „a fi onest”. Lionel Trilling reușește să redea modul în care idealul moral al sincerității s-a transformat în idealul autenticității cu evoluția modernității, deși în timp aceste două concepte iau traiectorii diferite. În timp ce sinceritatea nu implică critica unei ordini sociale anumite, autenticitatea devine un concept implicit critic,

care pune sub semnul întrebării ordinea socială și opinia publică. Mai mult, diminuarea idealului de sinceritate este un factor determinant care a făcut posibilă apariția autenticității, așa cum ne previne Lionel Trilling, pe bună dreptate, atunci când constată adoptarea sincerității în manifestarea rolului de a fi noi înșine, sinceritate care nu este autentică (Taylor 2003: 11). Tocmai de aceea, după cum a arătat și Jean-Paul Sartre, autenticitatea nu denotă „calități obiective”, cum ar fi acele asociate cu noțiunile de sinceritate și onestitate, la care limbajul se poate referi direct, dar denotă ceva dincolo de domeniul limbajului obiectiv. În același context, autorul consideră că narațiunea oferă opțiunea de a oglindi societatea fie din centrul ei stabil, sacralizat (textele clericilor medievali, în care s-a păstrat și transmis ideologia creștină, descrierea unui tărâm etern care exista în afara istoriei, adică unul rezistent la schimbările sociale), fie dintr-o poziție mai provocatoare, atunci când literatura se ridică deasupra superficialității vieții de zi cu zi, se stabilește la marginile „vulgare” ale societății și se adresează maselor. Doar în așa condiții literaturii nu îi lipsește autenticitatea. De altfel, textul sacru este capabil să producă doar o literatură înstrăinată. În fiecare societate, anumite valori, simboluri, credințe și comportamente sunt sacre, deoarece cei care o guvernează le-au dat autoritate, iar când aceste valori, simboluri și credințe sunt complet sacralizate, oamenii se identifică cu acestea, își pierd capacitatea de a ieși în afara lor, de a le examina din alt punct de vedere, adică al transcendenței. În aceste condiții euleste pierdut sau suprimat, identitatea se află într-o stare de stagnare. Prin urmare, „scriitorul ideal” (Charmé 1991: 84) este acela care se află în afara convențiilor și valorilor general impuse, produsul său literar fiind unul cu adevărat autentic.

Bibliografie:

- Adorno, W. Theodor, *The Jargon of Authenticity*, Translated by Knut Tarnowski and Frederic Will, Evanston: Northwestern University Press, 1973.
- Charmé, Stuart Zane, *Vulgarity and Authenticity. Dimensions of Otherness in the World of Jean-Paul Sartre*, Amherst: The University of Massachusetts Press, 1991.
- Ferrara, Alessandro, *Reflective Authenticity*, London: Routledge, 1998.
- Fromm, Erich, *Escape from freedom*, New York: Henry Holt, 1941.
- Heter, T. Storm, *Authenticity and Others: Sartre's Ethic of Recognition*, Sartre Studies International: An Interdisciplinary Journal of Existentialism

and Contemporary Culture, 2006, 12(2).

Hume, David, *A Treatise on Human Nature: Being an Attempt to Introduce the Experimental Method of Reasoning Into Moral Subjects*, The Floating Press, 2009.

Taylor, Charles, *The Ethics of Authenticity*, Cambridge: Harvard University Press, 11th Printing, 2003.

Trilling, Lionel, *Sincerity and authenticity*, Cambridge, MA: Harvard University Press, 1972.

Varga, Somogy, *Authenticity as an Ethical Ideal*, New York: Routledge, 2012.